

DEBRECZENI ELLENŐR.

Politikai, közgazdasági s társadalmi lap.

A SZABADELVÖPÁRT KÖZLÖNYE.

Megjelen hetenkint ötször, u. m. Hétfőn, Kedden, Szerdán, Csütörtökön és Szombaton.

Előfizetési feltételek: helyben hához hordva vagy vidékre postán küldve. Egész évre 10 frt. Félévre 5 frt. Negyedévre 2 frt 60 kr. Egy hónapra 1 frt. Előfizethető helyben a kiadóhivatalban Kutasi Imre nyomdájában, axtán Telegdi K. Lajos és ifj. Csáthy Károly könyvkereskedéseiben, vidéken a posta-hivatalokban.

Hirdetési díj: Ót hasábol posztos 5 krajczár. Nagybó terjedelmű a többihez megjelölt hirdetésekkel megegyező díjat. Bélyegdíj minden hirdetés után 20 kr. Nyitási költségek minden sorra 20 kr. Szóközök az alapértékkel. — A hirdetésnyak a szerkesztőségben és kiadóhivatalban. — Az előfizetés a kiadóhivatalban, a lap szellemi részét tartó közönségnek a szerkesztőségben iradható. — Czigárdi, Fried-ház 19. sz. alatt. — csinosendők.

Debrecen, január 23.

Nem igen szoktunk foglalkozni e helyen a külföldi magas politikával. — Reánk mindig szerföltött komikus benyomást tesz s nagy kedvünk kerekedik kacagni, mikor egyik vagy másik magyar lap, főképp még vidéki lap, egész komoly léggel elő áll a böles tanácsokat osztogat Bismarcknak, Gambettának, a muszka cáznak s Európa valamennyi hatalmasságának, hogy mit hogyan kellene cselekedni.

E nevezetes magyar államférfiak, kik a pipirósi vagy kutyabogász vélemények oly döntő fontosságot tulajdonítanak Európa ügyeire, kétségkívül meg vannak győződve, hogy lapjaik — a mint nagyon természetes — kellő figyelembe részesülnek Párisban ép úgy, mint Berlinben vagy Szentpétervárott s a népek sorsát intéző hatalmasságoknak nincs sürgebb dolguk, mint tájékozni magukat az iránt, vajjon mit mondanak erre vagy amarra a lépésre Pipiróson meg Kutyabogáson?

Mi, kik fájdalom! ebben a kellemes illuzióban nem élünk s azt hiszünk, hogy a „Debreczeni Ellenőr“ nek csak ott kell zavart hangzót tenni, holjogyan elvárhatja, hogy mint egy nagy és értelmes város, egy vagyons, tiszta magyar vidék tekintélyes pártjának közölyne figyelembe vétésék, rendesen csak hazai közügyeink megvitatására szoktak használni e tért s megelégszünk azszal, hogy a külországok eseményeiről csupán rövid tájékoztatást nyújtsunk olvasóinknak s csak ott, hol azok hazánk érdekeit is érintik, nyilatkozunk bővebben.

Midőn ezuttal néhány szót akarunk szólni a francia pártokról, csak azoknak hozzánk való viszonyát kívánjuk jellemezni.

A párt, mely most Franciaországban győzött, a mérsékelt köztársaság pártja, valjuk meg, nem képezi a francia képviselő kamra többségét. Az a szász főnyi többség, mely Dufaurenak és miniszterársainak bizalmat szavazott, csak a radikálisok egy részének csatlakozása által jöhetett létre. Bizonyosnak vehető tehát, hogy a jelen kabinet addig él, a meddig Gambettának tetszik.

A baloldal ünnepeit vezére csodálatraméltó jeleit adta ugyan eddig államférfini tapintatának és mérsékeltségének; de jöhet oly idő, midőn saját pártja sürgetésének engedve vagy talán saját kezéből elmozdulhat arra a nézetre jut, hogy a mostaniaknál erősebb kezek kelljenek a köztársaság kormányására. És ha a radikális áramlat ily irányban egyszer győzelemre jutna, meglehet, hogy annak az áramlatnak fölirtározatására aztán Gambetta sem volna elég erős.

És ez nagy veszedelem lehetne — nem Franciaország belligyeire, hanem Európa békéjére nézve. A szélső bal bosszút liheg még most is Németország ellen s a revanche szó, ha végig har-

sogtatnák Franciaországban, villanyos hatást gyakorolhatna az igazgony népre. Azt ne remélje ám senki, hogy ez a háború mireánk magyarokra nézve is hozhatna valami kedvező esélyt s hogy talán a keleti kérdések olymennyi megoldására is, a milyen a mi érdekeinknek megfelel, befolyást gyakorolhatna.

Ismeretesek a francia radikálisok rokonszenvei a délszlávok iránt. Gambetta lapjában, a Republique Francaiseban nem igen nyájasan írogattak rólunk. A törökök melletti lelkesedésünk vögkép tönkre tette renommékat Európa minden nemzetbeli ferraradalmárai előtt. Nekünk nincs többé semmi reméltni valónk, csak azoktól, kik higgadt közéletűnek járnak. Minket a radikalizmus vagy a reakció győzelme Európában egyformán fenyeget.

A bevitt tartalékok közül azokat, kik még Boszniában vannak, lassanként folyton bocsátgatják hazafelé. Tegnap szabadsággolták a tüzérség összes tartalékait s még körülbelül kétezerre fog menni azok száma, kiket a közel jövőben szét fognak bocsátani.

Mint hírlök, a kormány határozatát akar vonni Oroszország felé a pestis esetleges behurcolása ellen, s az erre vonatkozó rendelkezéseket legelőször meg fogja tenni. Ha a veszőly komolyabb lesz, valószínűleg póhított fog a parlamenttől kérni a határozat felállítására.

A pénzügyi bizottságból.

A képviselőház pénzügyi bizottsága tegnap a pénzügyminiszterium költségvetését vette tárgyalás alá.

A tárgyalás megkezdése előtt Szapáry Gyula gr. pénzügyminiszter előadja, hogy ezen költségvetés már augusztus hónapban kész volt, de akkor nem volt benyújtva. E szerint az indoklás is csak az augusztust megelőző időszak tapasztalataira terjedhetett. A készen tartott költségvetés kinevezettése óta az idő rövidsége miatt sok változtatást már nem tehetett; a mi változás történt, a mérleg rovására tételte a múlt évi eredmények alapján. Előadja továbbá, hogy a lebegő adósság és a rente-ügy lebonyolításáról szóló részletes jelentést legközelebb a háznak be fogja mutatni, midőn a legújabb kölcsönről szóló javaslatot terjeszti be, a mely valószínűleg pnteken vagy szombaton fog benyújtani. Addig is fősszegekben bejelenti a végeredményt. A kormány felhatalmazott 260 millió reute kibocsátására; ebből 28 millió a II. kibocsátású kincstári utalványok bevételeire fordítandó. A többi 232 millióból 1878. végéig eladott 211 millió s így rendelkezésre áll még 21 millió. A fuggó adósság 4 millió és néhány száz ezer forint aranyban. A kincstári utalványokból beváltott 7 millió font sterlingnél több; marad még beváltatlan 182 ezer font, a mi nem mutatott be beváltás végett, a miből azonban az államnak kára nincs, mert a kamatozás megszüntetett. A kamatozó pénztárjegyek állása 1878 végén 8.366.300 frt.

Lukács Béla ezen általánosn előterjesztett adatokat nem tartja elégségeseknek s kifejezi azon óhajtását, hogy a fedezet tárgyal-

sánál a részletes adatok is a bizottság elé terjesztessenek.

Hegedüs Sándor előadóját ezután megkezdte a költségvetés előterjesztését, melynek egy kiadása, mint bevételi tételt az 1877. évi eredményeknek megfelelően találja.

A berlini szerződés a reichsrátnan.

Az osztrák képviselőház jan. 21-iki ülésében folytatott az általános vitát a berlini szerződés fölött.

Monti panaszokdika a magyarok tulajom befolyása ellen a külügyi politikára; szerinte a san-stefánói béke, nagy és független Bulgária alakítása által többlet használt volna az osztrák érdekeknek, mint a berlini szerződés, mely kis és Oroszországtól befolyásait Bulgáriára teremtett. Szóló ellenzi Bosznia occupatiónját, mert az osztrák szlávok el vannak nyomva, különben mégis a többség javaslatát pártolja.

Weiss-Starckenfels szöke a reichsráth illetékességét. A berlini szerződés voltaképen nem szerződés, hanem congressusi akt. Az ellenzék szádeka csak az volt, hogy Andrássy vereségét szenvedjen a reichsrátnan, mi a delegátiónban lehetetlen volt. Az Andrássy gróf politikájára vonatkozó támadás csak esetről esetre való bírálat. Andrássy politikáját összeszégében hivatalba lépéséül kell megítélni. A megszállás népszerű, ez kitünt a lelkesedéssel, a melylyel a viszterő ezreket fogadták.

Plener bírálja Herbst kisebbségi indítványát: Andrássy grófnak a monarchia hatámi körébe kellett vonnia Bosznit és Hercegovinát; talán csak a miatt lehet karhözváltatni, hogy már 1876-ban nem tettem meg. Az occupatión követnie kell az annexiónak. Minden más politika hibás lenne.

A debr. czukorgyár és gőzmalom mezőgazdasági szempontból.

(Simonffy Sámuel emlékirata.)

(Folytatás.)

II. A debreczeni „István“ gőzmalom.

A gőzmalom felállítására az első lépést helybeli választó jogár Rád József tette, ki az erre vonatkozó adatokat nagy gondalal összeszedvén, az eszmet előbb kisebb körben terjesztette, majd annak felállítására iránti engedély kieszközését végt a városi tanácsoshoz 1843-ik évi június 15. folyamodványt nyújtott be, minek következtében 1843-ik évi október 2-án tartott városi közgyűlésből a hatósági engedély megadott, és 1844. évi július 28-án tartott részvénytársulati közgyűlésen „debreczeni első kiváltású gőzmalom társaság“ czég alatt 30 év tartamára megalakult s a részvénytörvény eredetileg 400 drb. 100 pfrtől szóló részvényre felosztva 40.000 forintban állapított meg.

A müorlés 4 kőjáraton és 5 aczélhengere 1849-ik évi jan. közepén lett megindítva, de az aczélhengerek jónak és czészerekeknek nem találván, ezek használatát időnként abban hagyatott, később pedig egészen félre tételte.

A gőzmalom felállításának jótékonyága csakhamar bebizonyult, mert az 1849. évi válságos időszakban a városi közönséget mű és simán örölt lizztel, az átvonuló magyar hadsereget, és az 1849-ik évi gyásos emlékek aug. 2-ik napjától kezdve a megszálló ellenséges orosz csapatokat is a szükséges lizztel a malom látta el, mi által a lakosság sok szenvedéstől és zsarolástól szabadult meg és a gőzmalom működése áldáshozónak bizonyult be.

A részvénytörvény már kezdetben elégtelennek mutatkozván, az 1848. évi június 15-én tartott közgyűlés annak 120.000 frt emelését és 2400 darab 50 frtos részvényre felosztását határozta el; de a müorlés megkezdéseig összesen csak 81.200 pfrt értékű részvény volt elhelyezve.

Az első gőzgépj hiányosn volt alapozva s e miatt legfőbb alkatrészeiben igen gyakori törések fordultak elő, mihez az is járult, hogy azon időben Bécscsal a közlekedés meg lévén szaktivra, a tört részek sok költséggel és idővesztéssel állítottak helyre s ennek következtében a gyári munkásság sok szünetelésnek volt kitéve.

Ezen gőzgépen a gyárossal kötött szerződés szerint 24 óránként mintegy 150 méter mázsa, vagyis évenkint 300 munkanapot felvéve 45.000 m. mázsa müorlést lett volna előláthatandó, de az első években a müorlés csak 8—10.000 m. mázsa, a közönséges mázórlés pedig 6—7000 m. mázsa ment fel; később azonban a rendeztető viszonyok beálltalával, a müorlés 30.000 m. mázsa növekedett, míg a mázórlés 6—7000 m. mázsa mellett megmaradt, mihez képest a kötelezett mennyiséget a malom soha el nem érte.

A müorlés megkezdésére a kövek és hengerek kivétel, a buzaszítást — grizostályozó és tisztító, lizzszítógépek mindjárt kezdetben felállítását, ezek aztán a társulat pénzereje és a közművekhez képest időnként szaporították s 1851. és 1852-ben ezen segédgépek kijavították.

Az első évek kielégítő haszoneredményei forgalmi törke gyanant az üzletben behagyattak s a részvényeseknek az első osztalék 1853. évről adatot ki, minden 50 frtos részvény után 10 pft., de az üzlet később ezt is megsínlette.

Az első gőzgépj hiányosn volt alapozva s e miatt legfőbb alkatrészeiben igen gyakori törések fordultak elő, mihez az is járult, hogy azon időben Bécscsal a közlekedés meg lévén szaktivra, a tört részek sok költséggel és idővesztéssel állítottak helyre s ennek következtében a gyári munkásság sok szünetelésnek volt kitéve.

Ezen gőzgépen a gyárossal kötött szerződés szerint 24 óránként mintegy 150 méter mázsa, vagyis évenkint 300 munkanapot felvéve 45.000 m. mázsa müorlést lett volna előláthatandó, de az első években a müorlés csak 8—10.000 m. mázsa, a közönséges mázórlés pedig 6—7000 m. mázsa ment fel; később azonban a rendeztető viszonyok beálltalával, a müorlés 30.000 m. mázsa növekedett, míg a mázórlés 6—7000 m. mázsa mellett megmaradt, mihez képest a kötelezett mennyiséget a malom soha el nem érte.

A müorlés megkezdésére a kövek és hengerek kivétel, a buzaszítást — grizostályozó és tisztító, lizzszítógépek mindjárt kezdetben felállítását, ezek aztán a társulat pénzereje és a közművekhez képest időnként szaporították s 1851. és 1852-ben ezen segédgépek kijavították.

Az első évek kielégítő haszoneredményei forgalmi törke gyanant az üzletben behagyattak s a részvényeseknek az első osztalék 1853. évről adatot ki, minden 50 frtos részvény után 10 pft., de az üzlet később ezt is megsínlette.

A részvény törke a fentebb kimutatott 81.200 pfrban maradt mindaddig, míg 1856-ik évből a társulat részéről 81. drb 50 pfrtos részvény visszavásároltatván, a részvények száma 1543 db-ra és e szerint a részvénytörke 77.150 pfrban apasztott.

A társulat eredeti alapitójkeja a 81.200 pfrt az első évekhez és berendezésre sem volt elegendő, s így forgalmi tökéül mi sem maradván, kölcsönökkel kellett a társulatk magát sokszor különösen az 1849—1859-ig tartó időszakban nagy nehézséggel küzdeve segíteni.

A társulat, ezen nyomasztó helyzetben javítandó, a szerencsésbe ezért tiszta nyereleményének nagy részét a tartalék és forgalmi törke alakítása és növelése tekintetéből beutagytá s a tiszta jövedelemnek a tartaléktörke kellő javadalmazása után fennmaradt részét osztotta ki részvényesei között, mely eljárás folytán a tartaléktörke 1863-ik év kezdetén már 140.000 frtra emelkedett s az 1878. év elején 246.337 frt 6 krban mutatott ki, s így a társulat tiszta vagyonra az 1878-ik év elején az alapszabály szerint leírások kerezettvátele után 616.537 frt 6 kr tett ki.

A „Debreczeni Ellenőr“ tarczaja.

A LORELEY.

— Dán novella. — Goldschmidtól. (Vége.)

Anya mindent elkövetett, hogy fia minél többet társalognon az emberekkel, s midőn egyszer egy főrdeszt látogatott meg, egy fiatal leánykával ismerkedtek meg ott, a ki a Ferencz szemében feltűnően hasonlított „ő“ hozzá, sőt kétkedni kezdett, vajjon nem más volt-e az a jelenet a folyónál s a sziklán, mint pusztavilág, megjövendölése annak, a mit ő egykor valósággal meg fog találni. Mély benyomást tett a leányra s mintegy természetfölötti varázssal által megnyerte annak szerelmét, titokteljes módon emiltvén neki, hogy már egyszer látta őt. A leány nem úgy fogta ezt fel, hogy talán valaki máshoz hasonlít, hanem az ifjú szavai távol, elmulvó világot festettek leke elé, minőt saját képzőlethez nem alkothatott volna, miről mégis azt híve, hogy érti, ábránd-szerű világot, melyben már titokzatos módon találkoztak egymással. Így nyerte meg a leány szerelmét költészetével, mi egy más lény ébresztett benne, de ő azt hitte, hogy valójában ő ez az.

— A anya szívéből örült, látva a regényes bensőséget, melylyel Ferencz a leányka iránt viselkedett, s mivel mindkettőnek gyakran volt alkalma egyedül lenni, egy alkonyatkor eljött a pillanat, melyben Ferencz Bernának megváltó szerelmét, elmondva, hogy nemnyire vonzódtik hozzá, s midőn a leány könnyek közt tárta fel előtte viszontszerelmét, lelkesedve szoritá karjai közé s megcsókolta.

De azon pillanatban, midőn az első csókot adá neki, s a káit ajkain érezte, oly hatalmas ébredet fell benne ama másik csök emléke vagy inkább mámorító érzete, hogy most már érteni kezdte, hogy azon nagy pillanatban magasabb női lénylyel érintkezék. Azt a csókot ott a hegyen egy nyíló rózsától kapta, — mely akkor ébredt új életre, s volt benne lelkekre nézve valami profétai ihlettség, mig az a csök, melyet most kapott, habár bensőséggel és szüzsies, de mégis bágyadt volt, mint egy szeled madár a sashoz vagy keselyűhöz képest.

Jegyse a vátozából, mely rajta a legelső pillanatban véghez ment, semmit sem vett észre; mert ő maga is hallgatag volt, s zsebb időkről álmódozott, azt hívé, hogy az ifjú halgatása srra mutat. Csak anyja vette észre csakhamar az eljegyzés után fiának még erősebben leülő buskomorságát és midőn attól okosan és gyöngéden újul kérdézősködött, végre elbeszélte Ferencz, habár vonakodva, a mit eddig elhallgatott — ama csök történetét.

Az anya megjéjt, a nélkül, hogy maga is tudná, miért, és halगतott; de midánt attl tartott, hogy halgatásából fia kiolvassa érzelmet, sietett felelni: „Hidd el, fiam, hogy a mi veid történt, az a lehető legközönségesebb dolog. A férfakkal sincs bizonyára másként, mint a nőkkel. Csak kevés leány van, kihez szemében azélt más valaki ne tünvön volna fel, mint a kibevágyai czélját feitaláni véte, s e miatt később, midőn ez az ábránd elenyészett, az élettől remlit sem remél többé. És mégis boldog lett a házasságban. Így jár sok fiatal ember is, ha ábrándját elfeledi és hűségese, szorgalmas embeerré lesz. Kötelesség és becsület: ezek lesznek élete csillagai; ezek nélkül az ember valóban boldog nem lehet.“

— „Igen“ válaszolt Ferencz, „én teljesíteni fogom kötelességemet.“

— „Még pedig jó kedvelvel“, tevő hozzá anyja, „nem szabad azt úgy betétnünk, hogy a miatt ártatlan szenvedjen. Ha valaki férfi akar lenni, uralkodjék magán és ismerje fel a valóságot, az ábrándot rázza le magáról s legyen vidám.“

„Oly vidám és jökédvő, a minő csak lehet, anyám!“ mondá Ferencz és e naplót kezdve a legnagyobb erőfeszítéssel azon volt, hogy azzzá legyen, úgy, hogy gyakran igen jó kedvűnek látszott; de szíven csak annál jobban erőt vett a buskomorság. Egy barátjának ezt írta: „Egy egész világ költészetével jögeztetm el magamat, de annak prózára fordításával kell megisméssnom.“ Azonban nem volt bátorsága elküldeni.

Daczára Ferencz jó akarátának és csaknem emberfölötti erőlködésének, nem maradhatott sokáig elrejtve, hogy valami kizozsa, annyival inkább, midőn egészsége is hanyatlani kezdett, mivel szenvedései és lelki harcza egészen elgyengítették. Az orvos, nem tudva jobbat tanácsolni, utazást ajánlott, mint a mely erősíteni fogja, és mivel Ferencz jövendőbeli apósa éppen a Rajnavidékre készült, felhívta őt, hogy tegyen vele és menyaszonyával egy rajnai utazást.

Azonban a folyó látása még károsabb hatással volt Ferenczre, — mint előbb a reá gondolat. Szíve majdnem megszakadt, s kimondhatatlan so-árgas ragadta meg, midőn viszontlátta a tájat, hol a szépség csodálatos képe tárult fel előtte. Azonban volt másfelől az utazásban olyan is, mi vidámitólágot hatott reájuk. Az ég és föld minden ereje morgásban volt, — most csak mégis keülene történni valami csodának, hogy őt belső harcától megszabadítsa, melybe, mint maga gyakran mondá, önhibája és akarata nélkül jutott; — mégis könyörülhetének rajta az égi hatalmak, megmutatva neki valamikép, hogy éppen Berta az, kiért szíve eped. Ign, kellene történnie valami változásnak benne magában, vagy Bertában vagy az egész világban.

Ez a gondolat töltte el mindinkább-inkább és a tekintet, melylyel Bertát gyakran szemlélte, az a fürkésző, vágýtó és sovárgástól epedő, lázas tekintet annak új bátorságot és reményt nyújtott.

Igy közeledtek a Loreley-sziklához, s mi-alatt a hajó e mellett elhaladt, trombitahang hallatszott a tulpartról; mindnyájok csudálkozására, Ferencz kivéve, mert ő mindent várt, a viszhang erősebb, még sokkal erősebb volt a Loreley-sziklán, mint magának a trombitának hangja a másik parton, és a mint közelebb érték, alatt a hegylélőjen zenészeket vettek észre Phantasticus öltözetben voltak és Ferencz kimondatatlan meglepetésére, örméres és fájdalmára ugyanazon társaság volt ez, melyet akkor éjelt ott talált. Megremerte azt az egyént, ki akkor az arany koronát hordta, de mindenekeüül „ő“t, s mig az elragadtatástól és fájdalomtól meghavta állt, hirtelen észbe jutott, hogy már le van kötve, hogy menyasszonya oldása mellett áll s neki azon irány fele még csak néznie sem szabad — és földre szegte szemét. De ismét feltétkint, látta az egész képet, a sziklát, az erdőt és a phantasticus alakokat, melyek a vízben visszatükrözödték, s e pillanatban a leány megismerte me ifjút, üdvözölté a arcvonásaiban, modulataiban volt valami, mi őt ama csodálatosan mámorító, üdvöt ígérő csökra emlékeztette.

Ferencz egy kiáltást hallatott... a bájoló kép felé ugrott... s holttestét a folyam csak Szt. Goárnál veté prtra.

Fordította Gy. J.

